

موضوعات مندرج در توقیعات، گستره وسیعی را در بر می‌گیرد؛ از معارف و حقایق دینی گرفته تا امور تربیتی و برنامه‌های زندگی فردی و اجتماعی و ...

دعاها

برخی دعاهایی که از آن حضرت در دست است، از توقیعات آن حضرت محسوب می‌شود؛ اما به لحاظ اهمیت آن، در بخشی جداگانه مورد اشاره قرار می‌گیرد. از کتاب‌های روایی و ادعیه استفاده می‌شود، دعاهای زیر، برخی از دعاهای منسوب به حضرت مهدی علیه السلام است:

۱. دعای افتتاح

یکی از دعاهایی که از محمد بن عثمان بن سعید عمری برای هر شب ماه رمضان نقل شده، دعای افتتاح است. در آغاز این دعا، این‌گونه می‌خوانیم: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَحِ الثَّنَاءَ بِحَمْدِكَ...^۱

۲. دعای سمات

این دعا از عمری نقل شده است؛ اما به دلیل جایگاه او که نایب خاص حضرت مهدی علیه السلام است می‌توان نسبت این دعا به آن حضرت را قوی دانست. شیخ طوسی در مصباح/المتجهد با عنوان «دعاء السمات مروی عن العمری یستحب الدعاء به آخر ساعة من نهار يوم الجمعة» آورده است. در آغاز این دعا چنین می‌خوانیم: «اللهم انی اسألك باسمک العظیم الاعظم...».

۳. دعای «اللهم ارزقنا توفیق الطاعة...»

کفعمی در مصباح با عنوان «مروی عن المهدی علیه السلام» این دعا را به آن حضرت منسوب دانسته است.^۲ این دعا، از دعاهای بسیار ارزشمندی است که مداومت بر خواندن و عمل به مضامین آن، اهمیت والایی دارد.

۱. سید بن طاوس، الاقبال، ص ۵۸.

۲. عاملی کفعمی، ابراهیم بن علی، المصباح، ص ۲۸۰.

۴. دعای فرج «اللهم عظم البلاء»

سید بن طاووس در جمال الاسبوع این دعا را در پی نماز امام زمان علیه السلام ذکر کرده است؛ اما آن‌جا اشاره‌ای به صدور این دعا از حضرت مهدی علیه السلام نشده است.^۱

۵. دعای روزهای ماه رجب

۱-۵. شیخ طوسی در مصباح المتعجد با عنوان توقیعی صادر شده از محمد بن عثمان بن سعید از ناحیه مقدسه این دعا را آورده است. ابتدای این دعا چنین است: «اللهم انی اسئلك بمعانی جمیع ما یدعوك به...»^۲.

۲-۵. دعای دیگری نیز در روزهای ماه رجب از آن حضرت نقل شده که آغاز آن این‌گونه است: «اللهم انی اسئلك بالمولودین فی رجب...».

۶. دعای «اللهم رب النور العظیم و رب الكرسي الرفیع و رب البحر المسجور...»

کفعمی در البلد الامین این دعا را در شمار دعاهای صادر شده از حضرت مهدی علیه السلام شمرده است.

۷. دعای ابوالحسن ضراب

شیخ طوسی در مصباح المتعجد دعایی را به آن حضرت منسوب کرده که برای ابوالحسن ضراب اصفهانی صادر شده است. در آغاز این دعا، این‌گونه می‌خوانیم:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ وَ خَاتَمِ النَّبِيِّينَ
وَ حُجَّةِ رَبِّ الْعَالَمِينَ الْمُتَّجِبِ فِي الْمِيثَاقِ الْمُصْطَفَى فِي الظَّلَالِ الْمُطَهَّرِ مِنْ
كُلِّ آفَةِ الْبَرِيءِ مِنْ كُلِّ غَيْبِ الْمُؤْمَلِ لِلنَّجَاةِ الْمُرْتَجَى لِلشَّفَاعَةِ الْمُفَوَّضِ إِلَيْهِ
دِينَ اللَّهُ...^۳

افزون بر دعاهای پیشین، برخی نیایش‌های آن حضرت - به ویژه قنوت - و نیز برخی دعاهای پیشوایان قبل توسط آن حضرت، در کتاب‌های ادعیه مفصل آمده است.

۱. سید بن طاووس، جمال الاسبوع، ص ۲۸۰؛ نیز ر.ک: المصباح، ص ۱۷۶.

۲. نیز ر.ک: سید بن طاووس، اقبال، ص ۶۴۶.

۳. شیخ طوسی، مصباح المتعجد، ص ۴۰۶.

زیارت‌نامه‌ها

یکی از کارهای مهمی که شیعه همواره به آن توجه ویژه داشته، زیارت امامان علیهم‌السلام و فرزندان آن‌ها است. در این زیارت‌ها همواره تلاش کرده است از سخنان معصومان علیهم‌السلام و بزرگان دین بهره ببرد؛ از این رو برخی از زیارت‌نامه‌هایی که در دست است، از امامان معصوم علیهم‌السلام و بزرگان دین نقل شده است.

بخشی از میراث گرانسنگ حضرت مهدی علیه‌السلام، زیارت‌نامه‌هایی است که به آن حضرت منسوب است. برخی از این زیارت‌ها از این قرار است.

۱. زیارت آل یس

زیارت «آل یس»، یکی از زیارت‌های مشهور حضرت صاحب الامر علیه‌السلام است. راوی و ناقل این زیارت، ابو جعفر محمد بن عبدالله بن جعفر حمیری است که همه عالمان رجال و حدیث، از او به بزرگی و قداست یاد کرده‌اند.^۱

این زیارت، با بیست و سه سلام آغاز شده است: سلام اول به آل یس (عترت پاک پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) و سلام‌های بعدی، هر یک خطاب به حضرت مهدی علیه‌السلام با القاب و عناوین خاص آن حضرت می‌باشد. سپس با اظهار و اقرار به اصول اعتقادی صحیح و گواه گرفتن امام بر آن‌ها و تجدید عهد وفاداری برای اولیای دین، زیارت به پایان می‌رسد.

این زیارت، به تصریح برخی از عالمان، جامع و کامل و بهترین زیارت‌های آن حضرت است و در همه اوقات می‌شود آن را خواند. سندهای این زیارت، صحیح و معتبر بوده و در مجامع مهم حدیثی و دعایی نقل شده است.^۲

جمع فراوانی از شیعیان به خواندن این زیارت و دعای پس از آن مداومت دارند و برای خواندن آن به طور گروهی در شهرهای گوناگون شیعه‌نشین جلسات خاصی برگزار می‌گردد.

۱. طبرسی، احمد بن علی، الاحتجاج، ج ۲، ص ۴۹۲.

۲. ر.ک: نوری، مستدرک الوسائل، ج ۱۰، ص ۳۶۴؛ علامه مجلسی، بحار الانوار، ج ۵۳، ص ۱۷۱.

۲. زیارت ناحیه مقدسه

زیارت‌نامه‌ای است که به امام زمان علیه السلام نسبت داده شده است. مضامین بلند و نیز تأیید برخی از عالمان شیعه، این نسبت را تقویت می‌کند،^۱ اگر چه برخی نیز به انتساب آن به حضرت ولی عصر علیه السلام تردید کرده، آن را از تألیفات سید مرتضی دانسته‌اند.^۲ ممکن است گفته شود اصل زیارت از حضرت مهدی علیه السلام نقل شده؛ اما سید مرتضی بخش‌هایی را به تناسب به آن افزوده است.^۳

متن زیارت، خطاب به سیدالشهدا علیه السلام و شهیدان کربلا است و نام یکایک آنان، اغلب با ذکر اوصاف و خصوصیاتشان و نیز اسامی قاتلان آن شهیدان در آن آمده است. آغاز زیارت، این گونه است: «السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَوَّلَ قَتِيلٍ مِنْ نَسْلِ خَيْرِ سَلِيلٍ...». این زیارت در کتاب مفاتیح الجنان ذکر نشده است؛ ولی این، چیزی از آن کم نکرده و همچنان مورد توجه بزرگان شیعه بوده است.

زیارت ناحیه مقدسه، همانند زیارت عاشورا برای روز عاشورا وارد شده و در غیر عاشورا نیز خوانده می‌شود.

در این رابطه، شیخ مفید - در جایگاه نخستین ناقل زیارت ناحیه - و شیخ محمد بن مهدی فرموده‌اند: زیارت ناحیه مقدسه، مخصوص روز عاشورا است؛ ولی بزرگان دیگر نظیر سید مرتضی، سید بن طاووس و علامه مجلسی، این زیارت را مطلقه دانسته‌اند؛^۴ یعنی، در هر زمان دیگر نیز می‌توان آن را قرائت کرد.

۳. زیارت رجبیه

این زیارت، توسط ابوالقاسم حسین بن روح از آن حضرت نقل شده است.^۵

۱. علامه مجلسی، بحار الانوار، ج ۹۸، ص ۳۲۸.

۲. همان، ص ۲۳۱، ح ۳۸ «در صدر روایت نوشته است: وَالظَّاهِرُ أَنَّهُ مِنْ تَأْلِيفِ السَّيِّدِ الْمُرْتَضَى...».

۳. ر.ک: همان.

۴. ر.ک: همان، ج ۹۸، ص ۳۲۸، ح ۹.

۵. شیخ طوسی، مسباح التهجید، ص ۸۲۱.

البته زیارت‌نامه‌های دیگری نیز به آن حضرت منسوب است که علاقه‌مندان می‌توانند به کتاب‌های مفصل مراجعه کنند.

مجموعه سوم: سخنان دوران ظهور

آن زمان، هنوز نیامده است تا روشن شود آن حضرت، چه سخنانی ایراد خواهد کرد؛ اما پاره‌ای از این فرمایش‌ها در سخنان برخی از معصومان علیهم‌السلام پیشگویی شده است. از امام باقر علیه‌السلام نقل شده است که فرمود:

به خدا سوگند! گویا می‌بینم قائم پشت خود به "حجرالاسود" تکیه داده، از خداوند می‌خواهد به حق خود برسد. آن‌گاه (قائم) می‌فرماید:
ای مردم! هر کس درباره حضرت آدم با من مجادله کند، بدانند من از او به آدم برترم و آن‌که در رابطه با شخصیت نوح با من محاجه کند، من بر او نسبت به نوح مقدم هستم. و هر کس بخواهد در ارتباط با ابراهیم با من مجادله کند، من از او نسبت به ابراهیم برتری دارم... و اگر کسی بخواهد با شخصیت محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم با من محاجه کند، به طور مسلم من نسبت به حضرت محمد از او اولی هستم و هر کس که بخواهد در قرآن با من مجادله نماید، من از همه اولی به قرآن خداوند هستم...»^۱

آن‌گاه حضرت، ظهور خویش را برای عموم جهانیان آشکارا بیان می‌نماید. آنچه یاد شد، فقط بخشی از مجموعه میراث حدیثی آخرین حجت الهی است. بدون شک با استفاده از منابع روایی معتبر و بررسی‌های بیشتر، آثار ارزنده افزون‌تری در دسترس قرار خواهد گرفت.

۱. نعمانی، *الغیبه*، ص ۱۸۱؛ با اندک تفاوتی: *تفسیر عیاشی*، ج ۲، ص ۵۶؛ *تفسیر قمی*، ج ۲، ص ۲۰۴.

منابع برای پژوهش

۱. محمد خادمی شیرازی، مجموعه فرمایشات حضرت بقیه الله علیه السلام، قم، رسالت، ۱۳۷۷ش.
۲. محمد غروی، المختار من کلمات الامام المهدى علیه السلام، قم، دارالمجتبی علیه السلام، ۱۴۱۴ق.
۳. سید مجتبی مجتهدی سیستانی، صحیفه مهدویّه، مترجم: محمد حسین رحیمیان، قم، دارالثقلین، ۱۳۷۹ش.
۴. سید حسن شیرازی، کلمة الامام المهدى علیه السلام، بیروت، الوفاء، ۱۹۸۳م.
۵. عزیز الله حیدری، تجسم امید و نجات، قم، مسجد جمکران، ۱۳۸۰ش.